

///// recenze //////////////////////////////////

Gregory R. HANSELL – William GRASSIE (eds.), *H+/-: Transhumanism and Its Critics*. Philadelphia: Metanexus 2011, 278 s.

Eva Žáčková

Transhumanismu se pravděpodobně nikdy úplně nepodaří strhnout ze sebe nálepku lidové filosofie pro technofilní nadšence, futuristické vizionáře a hledače živé vody. Na druhou stranu nelze přehlížet stále intenzivnější prosakování transhumanisticky laděného myšlení na pole akademických diskuzí. Ostatně většina původních zakladatelů, představitelů a inspirátorů transhumanistického hnutí v současné době působí právě v akademickém prostředí a ve výzkumných institucích špičkové úrovně, kde rozvíjí filosofické, etické, sociální, politické, ale rovněž zcela praktické diskuze o vztahu člověka k nejnovějším technologiím, a kde se věnují ambiciózním výzkumům možných aplikací těchto technologií pro fyzický i mentální rozvoj a vylepšování člověka.⁶ Na této čistě

vědecké půdě se již ovšem málokdo zaštiťuje transhumanismem. Častěji se hovoří o zkoumání vlivu technologie na společnost (*technology assessment*), o možnostech tzv. konvergujících technologií (integrace nanotechnologie, biotechnologie, informační technologie a kognitivní vědy, zkráceně NBIC) a vylepšování kognitivních funkcí člověka. Jednu z prvních moderních definic transhumanismu předložila World Transhumanist Association: „Transhumanismus je způsob přemýšlení o budoucnosti postavený na předpokladu, že lidský druh ve své současné podobě nereprezentuje konečný stav svého vývoje, ale spíše jeho ranou fází. [...] Jde o intelektuální a kulturní hnutí, které věří v možnost a potřebnost zásadního zlepšení lidských podmínek uplatněním rozumu, zejména širokým zpřístupněním technologií za účelem omezení stárnutí a významného vylepšení lidského intelektu a fyzických a duševních schopností člověka. [...] To vše by mělo doprovázet] studium následků, příslibů a potenciálních nebezpečí technologií, které nám umožní překročit základní lidské limity [stejně jako] studium etických problémů spojených s rozvojem a užíváním

⁶ Viz např. Nick Bostrom, Anders Sandberg, Eric Drexler působící na Future of Humanity Institute při University of Oxford, Aubrey de Grey působící na Cambridge University v oboru biomedicíny a gerontologie, Natasha

Vita-More působící v uměnovědných oborech ad.

takových technologií.⁷ Kniha s názvem *H+/-: Transhumanism and Its Critics* se snaží rehabilitovat transhumanismus jako seriózní a relevantní předmět odborného zájmu. V šestnácti esejích jsou zde představeny počátky a historický vývoj celého hnutí a tradiční témata rozvíjená v rámci transhumanismu, včetně jejich kritické reflexe ze stran odpůrců využívání technologie a vědy pro formování člověka. V roce 2011 ji vydal Metanexus Institute jako výsledek diskuzí probíhajících mezi kritikou transhumanismu soustředěnými v projektu zaměřeném na vztah transhumanismu a náboženství (pod vedením Havy Tirosch-Samuelsona) a pozdějších reakcí na tuto kritiku ze strany jak samotných představitelů transhumanistického hnutí (Nick Bostrom, Natasha Vita-More, Max More, Abrey de Grey), tak i jeho dalších odpůrců (Katherine Hayles, Andrew Pickering, Don Ihde, Jean-Pierre Dupuy a další) z let 2008–2010, z nichž některé byly publikovány již v roce 2008 v online časopise *Global Spiral*.

Kniha je kolektivní monografií rozdělenou do čtyř hlavních částí. První část (*A Critical Historical Perspective on Transhumanism*,

s. 19–52) slouží jako úvod do historie transhumanistického hnutí. Čtenáře ovšem může překvapit, že jediná podkapitola (Hava Tirosch-Samuelson: „Engaging Transhumanism“, s. 19–52) zařazená do této části původně vyšla v roce 2010 v německém překladu pod názvem „Eine Auseinandersetzung mit dem Transhumanismus aus jüdischer Perspektive“ a transhumanismus by tak měla pojednávat z židovské perspektivy. Tato kapitola však mapuje vznik celého hnutí zcela v souladu s jinými známými tradičními zdroji.⁸ Přestože je velmi bohatá na reference cenné zejména pro nové zájemce o hlubší proniknutí do kontextu zrození ideologie transhumanismu, žádné překvapivé informace nepřináší. Začíná zcela konvenčně u Juliana Huxleyho, který poprvé zmiňuje pojem transhumanismus ve svém díle *New Bottles for New Wine* z roku 1957, pokračuje přes ikony pre-transhumanistické tradice J. B. S. Haldana a J. D. Bernala k otci extropiánského hnutí F. M. Esfandiarymu až k moderním představitelům, jakými

⁷ Nick BOSTROM, *The Transhumanist FAQ. A General Introduction* [online]. 2003. Dostupné z: <<http://www.transhumanism.org/resources/FAQv21.pdf>> [cit. 15. 2. 2012], s. 4.

⁸ Viz např. Ed REGIS, „Meet the Extropians.“ *Wired*, říjen 1994 [online]. Dostupné z: <http://www.wired.com/wired/archive/2.10/extropians.html>. [cit. 3. 2. 2012]; Nick BOSTROM, *History of Transhumanist Thought* [online]. Oxford University, 2005. Dostupné z: <http://www.nickbostrom.com/papers/history.pdf>. [cit. 3. 2. 2012]; Simon YOUNG, *Designer Evolution. A Transhumanist Manifesto*. New York: Prometheus Books 2006.

jsou Ray Kurzweil, Eric Drexler, Frank Tipler nebo Hans Moravec. Tirosch-Samuelson v této kapitole rovněž rekonstruuje vznik institucionalizovaného transhumanismu v podobě World Transhumanist Association a Extropy Institute na konci devadesátých let 20. století a spor transhumanistické deklarace s neoludistickou a biokonzervativní opozicí. V následujících podkapitolách jsou představena konkrétní vybraná témata transhumanismu – transhumanismus jako technokulturní fenomén vyrůstající z tradice osvícenství, transhumanismus ve vztahu k filosofickým a náboženským koncepcím štěstí, blaženosti a hédonického principu a nové technologie jako nástroj zásadního prodloužení života.

Výše zmíněná židovská perspektiva se v Tirosch-Samuelsonově interpretaci transhumanismu objevuje zejména v předposlední kapitole („Transhumanism as an Eschatological Vision“, s. 42–46), v níž se autor identifikuje s kritickým postojem německého myslitele židovského původu Hansem Jonasem vůči biotechnologiím a eugenickým programům a přenáší tento zdrženlivý postoj na transhumanistické hnutí a jeho program obecně, přičemž zejména zpochybňuje snahu vyvléci člověka pomocí tzv. kybernetické nesmrtnosti z „přirozeného“ směřování ke smrti. V závěrečných poznámkách k této

kapitole pak Tirosch-Samuelson kritizuje celé transhumanistické hnutí jako dystopickou vizi bez respektu k tradici a konzervativním hodnotám a vyzývá k hlubší reflexi technologického směřování společnosti ze strany filozofie, etiky a dalších společenskovědních oborů.

Ačkoli lze rozhodně považovat tuto úvodní obsáhlou kapitolu za velmi dobrý vstup do celé problematiky transhumanistického hnutí, i zde se setkáme s oblíbenými frázemi, které nejsou autory na tomto poli nikdy opomíjeny, ale málokdy jsou přesvědčivě argumentovány, a stávají se tak bohužel často pouhými klišé transhumanistické literatury. Např. teze o akcelerujícím tempu technologického vývoje a rozevírajících se nůžkách mezi chudými a bohatými (s. 34), využití pojmu evoluce pro podporu vylepšování člověka jakožto jejího přirozeného pokračování, nebo naopak využití pojmu evoluce pro kritiku vylepšování člověka jako něčeho nepřirozeného a evoluci narušujícího (s. 32), či ještě varování před nevyzpytatelností a nedohlédnutelností našich technologických intervencí, které z dlouhodobého hlediska mohou představovat nové závažnější problémy (s. 35) – to vše je v této kapitole zmíněno jen povrchně, a ačkoli jde o problémy velmi zásadní, ke škodě vlastní věci působí svým ledabylým představením triviálně.

Druhou část knihy otevírá oblíbená a hojně citovaná esej („In Defense of Posthuman Dignity“, s. 55–66) zakladatele již zmíněné World Transhumanist Association Nicka Bostroma, který byl poprvé publikován v roce 2005 v reakci na Fukuyamovo označení transhumanismu za nejnebezpečnější myšlenku, která by mohla ohrozit budoucnost celého lidstva.⁹ Bostrom se zde vyrovnává s biokonzervativní obavou ze ztráty důstojnosti a morálních hodnot člověka vlivem biotechnologických zásahů do jeho organismu (zejména prostřednictvím genové terapie či preimplantační diagnostiky) a s dystopickými vizemi rozdělovacími v budoucnosti světovou populaci na dva nepřátelivé tábory s nekompatibilními kulturně-etickými vzorci – na lidstvo a nový posthumánní druh.

Argumentaci ve prospěch vytvoření posthumánního biologického druhu nabízí ve své esejí „Ship of Fools: Why Transhumanism Is the Best Bet to Prevent the Extinction of Civilization“ Mark Walker (s. 94–111). Podle Walkera je kulturně-biologická implementace transhumanismu sociálním experimentem, u kterého sice nelze odhadnout ani pozitivní ani negativní

výsledek, ale přesto je jedinou možností, jak snížit na minimum riziko vyhubení lidstva plynoucí ze zneužití NBIC technologií, především biotechnologií. Ty se v současné době podle Walkera začínají rozvíjet ilegálním (a nekontrolovatelným) způsobem v podobě biohackingu orientovaného na využití genetického inženýrství pro účely jednotlivce, a dokonce možná i bioterrorismu. Tato situace je podle autora odrazem „prvního zákona etiky technologie: technologie se rozvíjí geometrickou poslušností, zatímco sociální politika poslušností aritmetickou“ (s. 107). Překonání této nerovnováhy v rámci současného *status quo* (podpora genového inženýrství pro celosvětové účely, např. v zemědělství, a současný zákaz využívání těchto technologií pro individuální účely) není podle Walkera v možnostech současného člověka. Nejlepší prevencí je podle něj záměrné vytvoření posthumánní entity podle transhumanistického prospektu, která bude schopná vývoj biotechnologií usměrňovat (pro lidstvo) žádaným směrem v obou těchto rovinách – celospolečenské i osobní.

Do třetice upozorním na esej „From Mind Loading to Mind Cloning“ od Martine Rothblatt (s. 112–119). Tento text není zpracován příliš rigorózně, je spíše volnou úvahou na téma přenášení mysli na počítač, mapování mozku

⁹ Viz Francis FUKUYAMA, „The World’s Most Dangerous Ideas: Transhumanism.“ *Foreign Policy*, roč. 2004, č. 144 (září-říjen), s. 42–43.

a vytváření umělé mysli. Autorka se nezdržuje rozebíráním konceptu *mind-uploadingu* v jeho originální podobě, jak ho známe z díla Hanse Moravce, ani se nesnaží nijak zdůvodnit, proč považuje přenášení či klonování lidské mysli za zcela jistou technologii budoucnosti. Na druhou stranu přichází se zajímavým konceptem „nejmenší jednotky bytí či existence“, kterou označuje jako tzv. „beme“ (s. 117, odvozeno z angl. slova *being*). Beme je analogickou jednotkou k biologickému genu a sociokulturnímu memu. Podle Rothblattové jsou to právě bemy, které budeme ve věku digitálních identit přenášet na nebiologické médium jako esence naší mysli a našeho charakteru a které podle ní v budoucnu předčí význam přenosu genetického.

Celá druhá část knihy je doplněna ještě třemi drobnějšími statěmi, které však ve srovnání s těmi, o kterých bylo pojednáno výše, považuji za méně zajímavé. Natasha Vita-More předkládá esej pojednávající o možnosti využití designu pro navrhování nových forem lidského těla a význam designu v oblasti vylepšování člověka pomocí zmíněných NBIC technologií (s. 70–83). Sky Marsen se ve své kapitole zabývá analýzou klasického science-fiction filmu *Gattaca* (1997), který dystopicky tematizuje společnost založenou na eugenice (s. 84–93). Marsen nabízí netradiční

interpretaci tohoto díla, v níž hlavního hrdinu líčí jako vzor transhumanisty využívajícího nové technologie k vylepšení vlastního těla a vlastní identity. Ani ne tak eseji jako spíše PR článkem je zařazený text velmi populárního gerontologa Abrey de Greye, který zde na třech stránkách (s. 67–69) představuje principy organizace SENS a vybízí čtenáře ke sponzorování výzkumu zaměřeného na regenerativní medicínu.

Třetí část knihy je sestavena ze tří dvojic esejí, z nichž první vždy prezentuje kritické argumenty proti transhumanismu a druhá se je snaží z pozice transhumanismu vyvracet. První takový dialog (s. 123–135 a 136–146) je veden o transhumanistických idolech, které Don Ihde předkládá po vzoru Francise Bacona. Ihde označuje tyto idoly (idol ráje, idol inteligentního designu, idol kyborga a idol predikce) za vadné předpoklady stojící v základu celého transhumanistického programu. Odpovědi se ujal v následující esejí Max More, který však ukazuje Ihdovy idoly jako kritiku, která míří zcela mimo skutečnou transhumanistickou vizi. Podobně se v duchu kritiky naivismu a fantasknosti celého hnutí na jedné straně (Ted Peters) a obhajování transhumanismu jako legitimní pozice v rámci vědeckého diskursu na straně druhé (Russel Blackford) nesou i následující dvě eseje

(s. 147–175 a 176–188). Ve třetím duelu kritizuje Andrew Pickering transhumanismus jako hnutí, jehož cílem je (z jeho pohledu) digitální nesmrtnost dosažená *mind-uploadingem* (s. 189–204). Nutno souhlasit s Pickeringovým oponentem Michaelem La Torra (s. 205–211), že redukce transhumanismu na tento kontroverzní projekt, navíc s přihlédnutím k explicitně přiznávané neznalosti transhumanistického diskursu, je neadekvátní a kromě redukcionistického přístupu se paradoxně projevuje latentním souhlasem se základními principy transhumanismu.

Poslední, čtvrtá část recenzované knihy je uvedena esejí „Wrestling with Transhumanism“ od Katherine Hayles (s. 215–226), jejíž kniha *How We Became Posthuman*¹⁰ z roku 1999 patří mezi vůbec nejcitovanější díla uvnitř transhumanismu. Hayles v tomto textu přiznává svůj ambivalentní postoj vůči transhumanismu, který na jedné straně kritizuje pro jeho povrchnost a úzké ideologické sepjetí s individualismem a neoliberální filosofií, aby současně transhumanismu přiznala roli nenahraditelného prostoru k diskusi nad významem a směřováním současného technolo-

gického vývoje ve vztahu k člověku. Hayles ovšem transhumanismus stále vidí jako velmi omezený proud ve své podstatě zaměřený na transcendenci individua skrze nové technologie reprodukce (včetně *mind-uploadingu*, prodlužování života, kryoprezervace atd.). Vytýká mu především přehlížení zásadního ekonomického, sociálního, politického i kulturního kontextu tohoto směřování, jehož skutečnou hloubku, variabilitu a těžko předvídatelnou komplexnost ilustruje na nejinspirativnější „filosofii“ technologie a vědy – na scénářích science-fiction literatury.

Předposlední kritická esej „Cybernetics Is Antihumanism“ Jean-Pierre Dupuyho (s. 227–248) z celého tématu trochu vybočuje. Dupuy se zaměřuje na interpretaci společných filosofických předpokladů kybernetiky a kognitivní vědy, jejichž projekt, totiž mechanizace lidské mysli (nikoli humanizace stroje, jak by se prý mohlo zdát), byl vždy v souladu s paralelně působícím strukturalismem ve filosofii a společenských vědách. Strukturalismus stejně jako kybernetika a kognitivní věda podle Dupuyho totiž vyznává kognici bez subjektu, čímž umožňuje dekonstrukci metafyziky a subjektivismu. Dupuy ale rovněž konfrontuje tuto myšlenku s Heideggerovým odmítáním technovy a kybernetiky jako naopak samotného vrcholu metafyzického

¹⁰ Katherine HAYLES, *How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature and Informatics*. Chicago: University of Chicago Press 1999.

humanismu (který je v Heideggerově pojetí antihumanismem). Toto paradoxní postavení kybernetiky, kognitivní vědy a dále i bio/nano-technologií jako nástrojů sebe-domestikace člověka nakonec autor ukazuje jako potenciálně ohrožující (antihumánní) a postupně eliminující podstatu lidského bytí, která, byť je člověkem neustále důvěrně zakoušena, zůstává nepostižitelná a pro kybernetiku a kognitivní vědy nedosažitelná.

V eseji, která celou knihu uzavírá („Millennialism at the Singularity“, s. 249–269) interpretuje William Grassie singularitarianismus, jenž je jednou z nejrozvíjenějších větví transhumanismu, jako ve své podstatě náboženské hnutí založené na očekávání příchodu nového věku, ve kterém NBIC technologie lidstvu přinesou takové prodloužení života, jež bude možné považovat téměř za dosažení nesmrtelnosti. Grassie v této eseji zpochybňuje jak technickou realizaci této „singularity“, tak její ideologickou stránku.

Přestože větší část publikace vznikla jako sbírka původně samostatně vydaných statí, podařilo se ji editorům sestavit do smysluplného a dobře provázaného celku. Ten je unikátní především tím, že v jediném svazku nabízí jak perspektivu pro-transhumanistickou, tak perspektivu konzervativní, a to v jejich přímém střetu nad konkrétními tématy.